

aquell deriva mitjançant el conegut sufix fr. post-verbal *-eiz* > *-is* (=cat. *-adis*, *-adissa*), el de *chasseis*, *bateis*, *cliqueteis*, *-tis*, *croquis*, *glacis* etc. Però en català ha sobreviscut localment en la forma *palatris* 'dèria porfidirosa, mania, fallera' (cf. cast. *porfiado* de *porfiar* 'barallar-se', eivissenc *cançons de porfedi* 'tençó, polèmica poètica'), avui viu a la Costa Brava (Palamós, *DAG.*), en el qual s'ha introduït *-r-* per repercussió de líquida: «Vaja, no siguis des morro fort: deixa'm posar es cap a sa teua falda. — Mireu, quin *palatris*, aquest homo! Cada dia sa mateixa dèria!», Ruyra (*Pinya de Rosa* I, 50; de nou II, 106).

La formació del fr. ant. *paleter* no ha estat ben aclarida, com reconeix Wartburg, en la nota 30. El posar-ho en relació amb la lluita davant les palissades de defensa la suggereix Godefroy i ell l'adopta; està justificada per la situació en els passatges que cito del Cerimoniós i igualment en més d'un dels francesos aplegats per God.: «qu'il n'eüst *paleteiz* devant les portes de la ville», *Guillaume de Tyr*; «adonc issi Bertran tout hors du *paletis* / hors du clos sont issus nos François agencis», *Hist. de Du Guesclin* (per a la terminació cf. *cliqueteiz* = fr. *cliquetis*, rimant amb *paleteiz* en G. Guiart).

Tanmateix són tants o més els casos (Wace, Froisart etc.) on *paleter* i *palet(e)iz* expressen escaramussa o combat cavalleresc en altres situacions; la terminació no coincideix amb la de *pal(ice)* i suposant una derivació verbal en *-eter* (com *cliqueter*, *marqueter*) un tal *paleter* no derivaria ja de *palice* sinó de *PALUS*, o si es vol fr. ant. *pel* = fr. *pieu*. En conseqüència sembla que cal admetre una superposició amb dos altres radicals. Per una banda el del castellà *pelear*, oc. ant. (llgd. i gc.) *pelejar* 'combatre, lluitar' (que ve de *PILUS*, *DECH* IV, 461b1-19; *REW*, 6508; *FEW* VIII, 513b31-49); per més que l'àrea d'aquest verb ja no entra en el domini d'oil, però potser s'hi internà en temps pre-literaris i després reculà, car l'usa el Monge de Montaudon (c. 1200) que era de l'extrem N. llgd., quasi alvernès.

D'altra banda molt influiria *palet* com a nom del joc de llançar una tija o pedra tan lluny com es pot (veg. supra), i sembla haver estat també joc de competició cavalleresc; d'aquest deu ser derivat *palatera*, que consta com a joc cavalleresc en els *Ardits* de 1447 i en el *Curial* (cites en *DAG.* i *AlcM*); i segons aquest seria practicat per cavallers amb llances o dards, car pren el sentit figurat d'objectiu o blanc a què aspiren en competència dos cavallers rivals, al·ludint a la rivalitat per conquistar Güelfa: «Boca-de-Far, qui oý parlar Curial, sabent que abdos volian tirar a una *palatera*, dix ---» (NCl. I, 152). No descarto tampoc que hi vagi haver influència del b. ll. gallicà *palatinus* 'cavaller paladí de la reialesa carolíngia', si bé aquesta influència ja fóra més incerta. En tot cas es desencamina *AlcM* en voler derivar *palatis* i *palatera* de l'it. *pallotta*, *pallottiera* 'bala' i 'corda de ballesta que tira bales', car s'hi oposa la o, el significat, i tot el caràcter dels

mots francesos i catalans. — 2 En efecte el que sento per allà és «li am de pegá una *palisa*» (Portell de Mlla., 1961).

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *palillo* (cf. infra), *palica*, *palicar*, *palicaire*, *paliquejar*, *paliqueig*, *palillo 'joc'*, *palissa*, *palissada*, *pallissada*, *palissa*, *apallissar*, *apalissar*, *palet*, *palament*, *palamenta*, *palejador*, *paell*, *palenc*, *paler*, *palera*, *palot*, *palitroc*, *palitroques*, *palatreco*, *palatreca*, *empalar*, *empalament*, *empalada*, *apalejar*, *contrapalar*, *contrapal*, *politxó*, *palitxó*, *palutxó*, *apalitxonar*, *apaliitonar*, *politxonador*, *empolitxonar*, *palafit*, *palificat*, *palafic*, *palmetut*, *palijusa*, *palplantat*, *esperar-se o estar a palplantó*, *palobria*, *palors*, *palort*, *palosanto*, *palosanter*, *perpal*, *palferro*, *palferri*. En la nota 1: *palatis*, *palatris*, *palatera*.

PALA, del ll. PALA 'aixada', 'pala'. □ 1.ª doc.: S. XIV.

En els diccs. de rims de JMarc (383) i Aversó: «*pala*, 198.7; *palá* per fer exercici ab *pala*» (15.22); *AlcM* cita des de 1405 (*pala de ferre*) i 1410 (*pala de just*); *DAG.* «*pales* de fust e de ferro», 1467; «*pala* per a *traspalar*: *pala*; *p. de grans dens*: brochitas, *-atis*; *p. de rem*: tonsa», Busa-N. (E-I-2); «fer foc --- la *pala* del foc: *pala*; lo badil ---», «assenyalar lo pa --- la *pala* del forn: *pala*, infurnibulum; posar lo pa en la *pala*: deponere panem in palam»; «la *pala* del rem: ptera, tarsus», «tramuja --- lo canaló --- lo rodet --- les ales o *pales* on pega la aygua ---», OPou (*ThPu.*, 222, 219, 270, 216). Per a accs. especials translàtics i fraseologia, vegeu-ne molta en *AlcM* i *DAG.* *Figues de pala* 'figues de moro' és cosa de l'Ebre i P. Val. (Benifallet, 1923; Vilafamés, 1961). *Pala* per a 'dent incisiva' només m'és conegut de Ribag.: «las muelas, los canyins ['ullals'], las *palas* ---», Llaguarres (1957), i Alt Aragó (S. J. de Gistau, 1961) (vagament *AlcM*, § 4). *Fer la pala* per 'donar coba, afalagar' val. (EValor, J. G. M., 1950-5), forma part d'un grup d'accepcions mig-jargonesques castellanés, per a les quals, vegeu *DECH* IV, 345a10-22 i n. 1.

D'una metàfora estesa a moltes llengües resulta *pala* en l'acc. 'pendent llis i molt inclinat en una muntanya', per comparació amb la superfície de la fulla d'una pala. Això mateix es diu *schufle* (= al. *schaufel*) 'pala de cavar etc.' a Suïssa i en altres dialectes alemanys¹ i se citen paral·lels en altres llengües; la nostra mateixa té una base semàntica ben semblant en *espadat* de SPATHE; i en *raspa* 'prat inclinadíssim, capdamunt dels prats arran de les penyes' a Pallars i Ribagorça, comparat amb l'estri per raspar i ratllar; una de les més grans en el Montsec de l'Estall s'anomena *La 'Smoladora*, justament prova eloqüent de la comparació amb l'eina més llisa imaginable (1957). En català l'ús de *pala* en aquest sentit es documenta en massa en tot el Pirineu i Pre-Pirineu fins a Cerdanya i fins al límit lingüístic a Ribagorça, des d'on continua encara per l'Alt Aragó, almenys fins a Fanlo, Gistau (1965) i més enllà.